

MAŁOPOLSKA

w duchu GOZ

Przewodnik Gospodarki o Obiegu Zamkniętym w Małopolsce

**GOZ W ORGANIZACJACH
SPOŁECZNYCH**

Autor opracowania:

Polskie Stowarzyszenie Zero Waste

Joanna Kądziołka-Szylko

Autor dołożył wszelkich starań, by treści przekazane w niniejszym przewodniku były rzetelne i wiarygodne oraz aktualne na dzień 1 grudnia 2025 r. Niniejszy dokument nie zastępuje analizy konkretnego przypadku. Informacje zawarte w dokumencie są stanowiskiem autora, będącego ekspertem w temacie gospodarki o obiegu zamkniętym.

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Rozwoju Regionu

Kraków 2025

Publikacja dostępna w wersji elektronicznej.

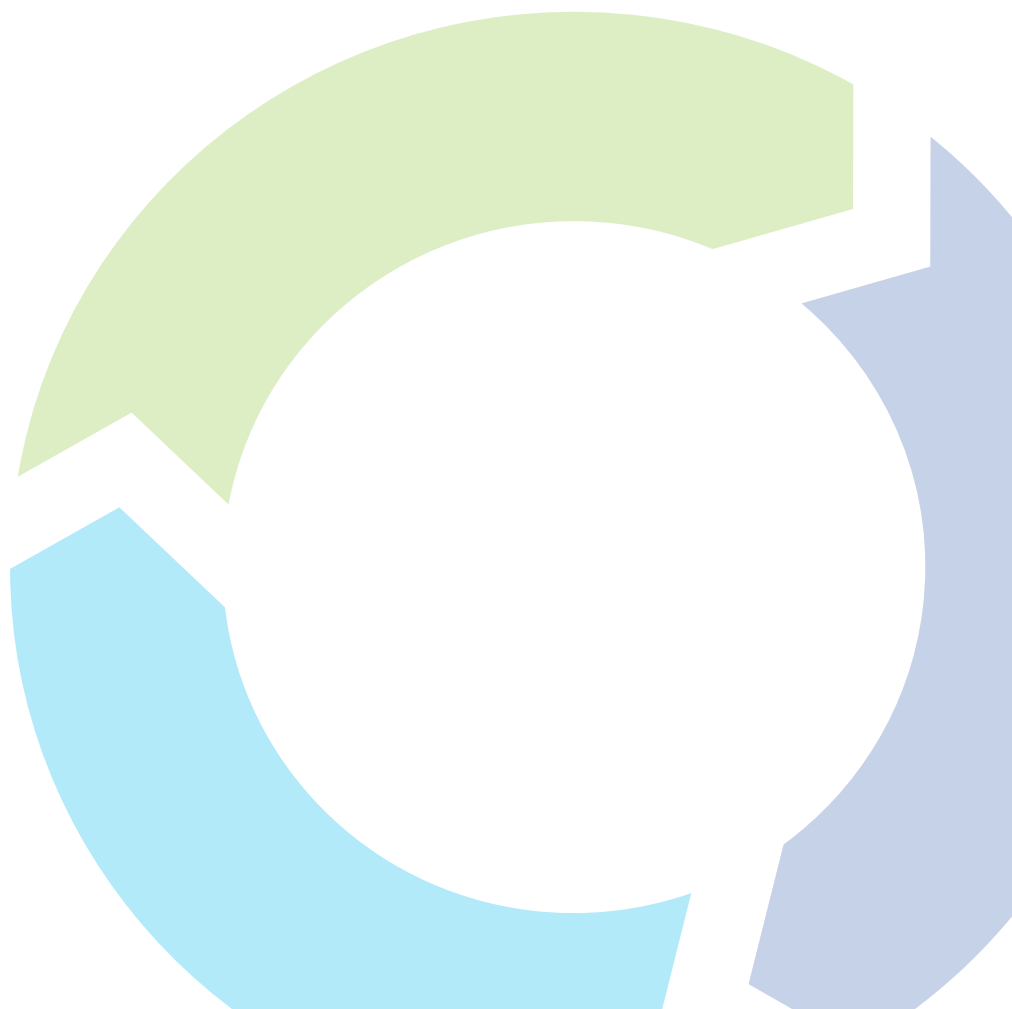
Na okładce wykorzystano zdjęcie z Archiwum UMWM

 MAŁOPOLSKA

w duchu **GOZ**

Spis treści

- 4 WSTĘP
- 5 DLACZEGO GOZ W ORGANIZACJACH SPOŁECZNYCH JEST WAŻNY?
- 7 ZASADY GOZ W PRAKTYCE - JAK WDRAŻAĆ GOZ W NGO
I INICJATYWACH SPOŁECZNYCH
- 17 STUDIA PRZYPADKU I DOBRE PRAKTYKI
- 24 PODSUMOWANIE
- 25 POLECANE

WSTĘP

Czym jest GOZ?

Gospodarka Obiegu Zamkniętego (GOZ) inaczej zwana gospodarką cyrkularną to model, w którym zasoby krążą w obiegu. Zakłada on oszczędność zużycia surowców oraz minimalizowanie powstawania odpadów, celem zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych i poziomu wykorzystania energii.

Przez długie lata ludzkość działała według prostego schematu: pozyskać surowce, wytworzyć rzeczy, używać i wyrzucać. To była gospodarka liniowa, a jej głównym problemem stały się odpady.

GOZ to nowy sposób myślenia. Produkty projektuje się tak, by można je było naprawiać, wymieniać części, przerabiać. Odpady przestają być problemem - stają się częścią kolejnego cyklu.

Dla organizacji społecznych gospodarka obiegu zamkniętego oznacza konkretne działania: naprawę zamiast wymiany, ponowne użycie zamiast wyrzucania oraz edukację zamiast jednorazowych rozwiązań. To podejście, które można wdrażać zarówno w projektach, jak i w codziennym funkcjonowaniu organizacji, stając się przykładem odpowiedzialnego i spójnego działania.

Rys 1. Schemat GOZ
Źródło: Opracowanie własne

Przewodnik pokazuje organizacjom społecznym, jak stać się motorem zmian w gospodarce o obiegu zamkniętym. Zawiera wskazówki dotyczące wdrażania zasad GOZ zarówno w codziennej działalności organizacji, jak i w realizowanych projektach. Przedstawia, jak krok po kroku organizować punkty napraw i wymiany, prowadzić skuteczne kampanie edukacyjne oraz angażować społeczność lokalną wokół idei ponownego użycia. Przewodnik wyjaśnia, dlaczego warto budować partnerstwa z samorządami i firmami oraz jak te relacje rozwijać. Zawiera też praktyczne informacje o źródłach finansowania i możliwościach pozyskiwania grantów na działania cyrkularne. przypadków z Polski i Europy, pokazują realne przykłady skutecznych działań organizacji społecznych na rzecz gospodarki o obiegu zamkniętym.

DLACZEGO GOZ W ORGANIZACJACH SPOŁECZNYCH JEST WAŻNY?

Małopolska nie czeka na przyszłość, lecz tworzy ją już teraz - inwestując w GOZ, inwestuje w nowoczesną i efektywną przyszłość. Region stawia na gospodarkę o obiegu zamkniętym jako jeden z filarów zrównoważonego rozwoju, wdrażając **program** wspierający zdobywanie umiejętności, kompetencji czy świadomości z zakresu zasad gospodarki cyrkularnej.

Małopolska to region, gdzie gospodarka o obiegu zamkniętym (GOZ) jest prężnie rozwijana zarówno przez samorządy jak również oddolnie przez organizacje społeczne. GOZ stanowi jeden z priorytetów Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego „Małopolska 2030”, która zakłada transformację w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i efektywnego wykorzystania surowców. Aby jednak ta transformacja była bardziej realna, niezbędną jest obecność strony społecznej.

Region, z silnymi uczelniami, aktywnymi mieszkańcami i licznymi organizacjami społecznymi, dysponuje potencjałem, by stać się krajowym liderem GOZ. Włączając się w działania cyrkularne, NGO-sy nie tylko realizują swoją misję, ale stają się częścią regionalnego ekosystemu innowacji społecznych.

Odpowiadanie na potrzeby społeczności

W Małopolsce powstaje ponad 1,1 mln ton odpadów rocznie¹, a mieszkańcy powinni poszukiwać praktycznych rozwiązań zmniejszających ich ilość. Działania naprawcze, wymiany czy kompostowanie pozwalają pokazywać realne alternatywy i wspierać zmianę codziennych nawyków.

Dostęp do finansowania

GOZ jest priorytetem w programach unijnych i krajowych, dlatego projekty cyrkularne mogą liczyć na stabilne granty.

Budowanie społeczności i kapitału społecznego

Miejsca napraw, wymiany lub współdzielenia stają się przestrzeniami spotkań, w których rozwija się współpraca międzyludzka, integracja sąsiedzka i lokalna aktywność.

Rozwijanie kompetencji przyszłości

Transformacja w kierunku GOZ generuje nowe zawody i miejsca pracy, a uczestnicy działań zdobywają praktyczne umiejętności, które stają się coraz bardziej poszukiwane na rynku².

Zwiększanie wpływu i rozpoznawalności organizacji

GOZ jest tematem szeroko obecnym w debacie publicznej, dlatego zaangażowanie w ten obszar wzmocnia pozytywny wizerunek organizacji jako nowoczesnej i odpowiedzialnej, ułatwiając współpracę z samorządami, uczelniami i biznesem.

GOZ to nie tylko „dodatkowy projekt”, a **nowy sposób działania**, który może – i powinien – być wbudowany w misję NGO.

2 <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?>

ZASADY GOZ W PRAKTYCE - JAK WDRAŻAĆ GOZ W NGO I INICJATYWACH SPOŁECZNYCH

WDRAŻANIE ZASAD GOZ W PROJEKTACH I DZIAŁANIACH ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH

Gospodarka o obiegu zamkniętym w codziennej działalności organizacji społecznych

Wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym w organizacjach społecznych to m.in. sposób na racjonalne zarządzanie zasobami, który przynosi realne korzyści finansowe, operacyjne i edukacyjne. Stosowanie zasad cyrkularnych w codziennym działaniu pozwala zdobywać praktyczne doświadczenie i zwiększać kompetencje potrzebne do wspierania transformacji społecznej. Najlepiej rozpocząć od zmian niewymagających dużych nakładów ani wysiłku. Praktyki i działania tworzące bardziej zrównoważone biuro, w którym uwzględnione są zasady cyrkularne można podzielić na działania szybkie oraz średnio, i długoterminowe³.

Szybkie działania możliwe do wdrożenia od zaraz

- Naczynia wielokrotnego użytku zamiast jednorazowych kubków czy talerzy.
- Domyślne drukowanie dwustronne, na papierze z recyklingu.
- Pełna segregacja odpadów w biurze, w tym frakcja bio (bioodpady).
- Ograniczone korzystanie z klimatyzacji czy intensywnego ogrzewania.

Działania wprowadzane w kolejnych etapach

- Zieleń w biurze – poprawia mikroklimat i pochłania CO₂.
- Polityka priorytetu cyfrowego – ograniczenie papierowych dokumentów.
- Wymiana standardowych żarówek na LED i wprowadzenie czujników ruchu.
- W lodówce biurowej system „pierwsze wchodzi, pierwsze wychodzi”.

Zakupy i wyposażenie biura

- Zakupy powinny być ograniczone wyłącznie do niezbędnych potrzeb; drugie życie przedmiotów takich jak np. laptopy.
- Należy wybierać towary codziennego użytku w dużych opakowaniach, uzupełnienia do dozowników, koncentraty i produkty z certyfikacją (np. EU Ecolabel, FSC, Fair Trade).
- Kawa na wagę, owoce/warzywa od lokalnych dostawców, jeżeli jest taka możliwość.
- W biurze warto stosować wyposażenie z drugiej ręki, po renowacji, sprzęt poleasingowy lub odnowiony⁴.

Kultura organizacyjna

- Tematyka GOZ włączana jest do szkoleń zespołu i procesów decyzyjnych.
- Wymiana sprzętu i materiałów z innymi NGO w okolicy.

3 <https://www.greeneconomy.co.uk/news-and-resources/resources/sustainability-guides-for-micro-businesses/>

4 <https://www.obieg.org/>

- W raportach rocznych warto dodać sekcję dotyczącą „śladu ekologicznego organizacji”.
- Informacje o ograniczaniu odpadów i energii jako element komunikacji organizacji.

Wydarzenia organizowane w duchu zero waste⁵

- Zapewnić wodę z dystrybutora i szklanki/kubki wielokrotnego użytku/własne.
- Postawić na catering lokalny, dostosowany do liczby uczestników.
- Zrezygnować z jednorazowych talerzyków i opakowań, na rzecz wielorazowych.
- Po wydarzeniu przekazać materiały, kwiaty, plakaty itd. do ponownego użycia.
- Niewykorzystane jedzenie – przekazać uczestnikom do zabrania lub oddać do jadłodzielni.

Wieloletni program **Fundacji Aeris Futuro** – „Zielone wydarzenia” wspiera organizatorów różnego rodzaju wydarzeń rekomendując proekologiczne rozwiązania. Przykłady rozwiązań wdrażanych podczas eventów - <https://aerisfuturo.pl/program/zielone-wydarzenia/>

Gospodarka o obiegu zamkniętym w projektach organizacji społecznych

NGO-sy mają wyjątkowy potencjał, by realizować projekty GOZ, gdyż:

- działają blisko ludzi i lokalnych społeczności,
- potrafią łączyć edukację z praktyką,
- są elastyczne i szybko reagują na nowe potrzeby,
- często pełnią rolę pośrednika między obywatelami, samorządem i biznesem.

Zasady GOZ najlepiej wdrażać już na etapie planowania projektu, a nie dopiero podczas jego realizacji. W praktyce oznacza to zadanie kilku prostych pytań:

- Czy to, co robi organizacja, tworzy wartość trwałą, czy jednorazowy efekt?
- Czy produkty i materiały, które wykorzystuje organizacja, mogą być ponownie użyte, naprawione lub przerobione?
- Czy projekt organizacji może inspirować do zmiany zachowań innych?

Punkty napraw i wymiany – jak je zorganizować

Punkty napraw i wymiany to lokalne inicjatywy społeczne stanowiące praktyczną odpowiedź na rosnące wyzwania kultury jednorazowości. Coraz częściej są one rozwijane przez organizacje pozarządowe jako zakres działań realizowanych zarówno w ramach działalności statutowej, jak i działalności gospodarczej, służącej wspieraniu celów społecznych i środowiskowych. Ich celem jest przedłużanie życia przedmiotów i lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów. Punkty napraw (Repair Café) funkcjonują jako otwarte spotkania, podczas których organizacje pomagają mieszkańcom naprawiać sprzęt elektroniczny, rowery, ubrania czy meble – bezpłatnie i w przyjaznej, nieformalnej atmosferze. Choć w Polsce⁶ inicjatywy tego typu wciąż są niszowe, nabierają znaczenia dla wdrażania zasad gospodarki o obiegu zamkniętym, a każda nowa kafejka naprawcza jest cennym krokiem w kierunku cyrkularnej transformacji.

⁵ <https://www.green-projects.pl/jak-zorganizowac-konferencje-neutralna-dla-klimatu/>

⁶ <https://www.repaircafe.org/en/visit/>

Organizacja punktu napraw przez NGO

Określenie celu i zakresu działania - na etapie planowania należy doprecyzować:

- **zakres napraw** – np. elektronika małogabarytowa, odzież, rowery, zabawki, drobne meble,
- **częstotliwość wydarzeń** – np. raz w miesiącu lub cotygodniowe dyżury,
- **grupę odbiorców** – mieszkańcy dzielnicy, seniorzy, młodzież, rodziny,
- **główne cele społeczne i środowiskowe** – np. redukcja odpadów o 30% rocznie, edukacja techniczna mieszkańców, integracja sąsiedzka.

Budowanie zespołu: wymagane są trzy kluczowe role:

- **koordynator projektu** – odpowiedzialny za logistykę, komunikację z partnerami, harmonogram, promocję,
- **eksperci** – osoby posiadające umiejętności adekwatne do zakresu napraw; dzięki nim mieszkańcy otrzymują realną pomoc oraz praktyczną wiedzę,
- **wolontariusze** – odpowiedzialni za recepcję, kawiarnię, dokumentację (zdjęcia, statystyki), sprawne kierowanie ruchem uczestników.

Zapewnienie przestrzeni i partnerstw

Optymalna powierzchnia to 40–60 m², umożliwiająca stworzenie: strefy napraw, strefy kawowej, recepcji, magazynu na narzędzia. Miejsca te mogą funkcjonować w bibliotekach, domach kultury, szkołach, centrach NGO lub w lokalach udostępnionych przez gminy.

Warto pozyskać partnerów, takich jak:

- jednostki samorządu terytorialnego (wsparcie lokalowe, patronat),
- szkoły techniczne (wolontariusze – uczniowie),
- lokalne firmy naprawcze (mentorzy, dostawcy narzędzi),
- przedsiębiorstwa społeczne (możliwość przekazywania trudniejszych napraw).

Uruchomienie kawiarenki naprawczej

Kluczowe jest zabezpieczenie podstawowego wyposażenia, ustalenie zasad funkcjonowania oraz stworzenie przestrzeni, która łączy aspekt naprawczy z edukacyjnym i społecznym.

Zakup wyposażenia i finansowanie

- Zestawy podstawowych narzędzi i materiałów do napraw, walizki do przechowywania.
- Źródła finansowania: granty, lokalni sponsorzy (sklepy z narzędziami, warsztaty, kawiarnie), crowdfunding.

Regulamin i ubezpieczenie

- Jasne określenie: kto może naprawiać, co można przynosić, zakres odpowiedzialności organizacji.
- Przy naprawach urządzeń elektrycznych: ubezpieczenie OC.

Monitorowanie i komunikacja

- Wskaźniki do śledzenia: liczba naprawionych/wymienionych przedmiotów, liczba uczestników, liczba wolontariuszy.
- Regularne publikowanie zdjęć i statystyk, zachęcanie do dzielenia się opiniami.

Przestrzeń edukacyjna i socjalna

- Kawiarenka naprawcza jako miejsce nauki przez obserwację, pomoc przy własnej naprawie i rozmowę z ekspertami.
- Przytulna strefa oczekiwania – miejsce rozmów, obserwacji napraw innych, picia kawy.
- Aspekt socjalny równie ważny jak sama naprawa.
- Zgodnie z GOZ: kubki wielorazowe, kawa nie z kapsułek (ekologiczna, fair-trade), przekąski przygotowane przez wolontariuszy, w miarę możliwości na bazie lokalnych produktów.

Utworzenie punktu wymiany

Lokalny punkt wymiany rzeczy w duchu zero waste wydłuża cykl życia produktów, ogranicza ilość odpadów, a sama wymiana i dzielenie budują świadomość ekologiczną i społeczną w lokalnej społeczności.

Wybór lokalizacji i modelu działania

- Upewnić się, że w okolicy nie ma już takiego punktu i że społeczność jest zainteresowana.
- Typowe lokalizacje: dom kultury, biblioteka, siedziba NGO, punkt PSZOK.
- Wymagania: możliwość ekspozycji rzeczy i ich zabezpieczenia na czas zamknięcia.

Modele działania:

- Punkt stacjonarny – czynny kilka godzin tygodniowo, obsługiwany przez wolontariuszy
- Szuflada wymiany givebox – regał lub skrzynia dostępna bez ograniczeń
- Wymiana okresowa – comiesięczne wydarzenie stacjonarne lub mobilny punkt

Regulamin i zasady

- Widoczny regulamin określający: przyjmowanie tylko rzeczy czystych, sprawnych i nieuszkodzonych
- Lista przedmiotów dopuszczonych do wymiany lub zabrania
- Limit ilościowy przy jedynie zabieraniu przedmiotów (np.3 jednorazowo)
- Określenie zasad utrzymania porządku.

Wyposażenie i organizacja

- W zależności od przyjmowanych rzeczy: regały, skrzynki, wieszaki, waga, metki, pudełka, plakaty informacyjne, pojemniki na rzeczy „do przeróbki”.
- Tablica informacyjna wyjaśniająca czym jest GOZ.
- Ewidencja przyjmowanych i zbieranych przedmiotów.
- Dbłość o porządek, czystość i rotację przedmiotów.

Komunikacja

- Promocja wydarzenia własnymi kanałami.
- Prośba do partnera używającego przestrzeni o komunikację swoimi kanałami.

Jak zaplanować skuteczną kampanię społeczną o GOZ

- Zacząć od określenia celów kampanii, które powinny być konkretne, gdzie to możliwe mierzalne i ambitne, ale i bliskie codzienności.
- Określić odbiorców kampanii, np.: konsumenci indywidualni (młodzi dorośli, rodziny, seniorzy itp.), przedsiębiorcy i biznes (MŚP, korporacje), samorządowcy i administracja publiczna, nauczyciele.
- Opracować wielowarstwowy przekaz dostosowany do odbiorców: podstawy, korzyści, konkretne działania, odpowiedzi na wątpliwości.

- Przygotować strategię komunikacji wielokanałowej. Trzeba dostosować kanały do rodzaju odbiorców. Mogą to być: media społecznościowe – storytelling i edukacja, kampania wizualna w przestrzeni publicznej, strona internetowa i platforma edukacyjna, edukacja formalna i media tradycyjne oraz eventy i działania, takie jak m.in.: mobilne kawiarenki naprawcze, wydarzenia związane z wymianą rzeczy, wyzwania projektowania cyrkularnego, dni otwarte GOZ, festiwale.
- Zadbaj o sojuszników zbudować koalicję i partnerstwa strategiczne z sektorem publicznym, organizacjami pozarządowymi, biznesem, nauką i ekspertami, mediami i influencerami.
- Zdobyć finansowanie i wystartować ważne jest, by cały czas mierzyć efekty kampanii i regularnie je pokazywać.

Partnerstwa lokalne z samorządami i firmami

Gospodarka o Obiegu Zamkniętym to transformacja systemowa, która wymaga zaangażowania wszystkich sektorów. Każdy z nich wnosi unikalne zasoby i kompetencje:

Tabela1. Zasoby i kompetencje w partnerstwach

organizacje społeczne	samorządy	biznes lokalny
Zaufanie społeczne i kontakt z mieszkańcami, elastyczność i zdolność do eksperymentowania, pasja i zaangażowanie w misję, wiedza ekspercka o GOZ	Władza regulacyjna i planistyczna, budżety publiczne i infrastruktura, zasięg oddziaływania, legitymizacja instytucjonalna	Zasoby finansowe i technologiczny, know-how operacyjny, zdolność do szybkiego wdrażania, sieć dystrybucji i kontaktów biznesowych

Źródło: Opracowanie własne

Organizacje społeczne powinny budować partnerstwa zarówno z samorządami, jak i biznesem, aby wypełnić luki niezbędne do właściwego zrealizowania projektów GOZ.

Do najbardziej typowych korzyści płynących z tych partnerstw, należą:

Korzyści dla organizacji społecznej (NGO):

- Finansowanie: Dostęp do budżetów samorządowych, sponsoringu biznesowego
- Infrastruktura: Bezpłatne przestrzenie (biblioteki, domy kultury, hale warsztatowe)⁷
- Zasięg: Komunikacja przez kanały rządowe i biznesowe (większy zasięg)
- Wpływ systemowy: Możliwość zmiany polityk i regulacji lokalnych
- Legitymizacja: Wsparcie urzędu/firmy buduje wiarygodność projektu
- Zasoby: Dostęp do narzędzi (w tym np. internetowych narzędzi służących tworzeniu projektów graficznych), sprzętu, know-how technicznego

Korzyści dla samorządów:

- Realizacja celów strategicznych: NGO pomaga wdrażać Strategie GOZ, cele klimatyczne
- Innowacje: NGO testują nowe rozwiązania
- Zaangażowanie mieszkańców: NGO mają bezpośredni kontakt ze społecznością
- Dane i ewaluacja: Piloty NGO dostarczają danych do decyzji strategicznych
- Wizerunek: Współpraca z NGO pokazuje nowoczesność i otwartość urzędu

⁷ https://ngo.krakow.pl/informacje_z_wydzialu_polityki_spoecznej_i_zdrowia_umk/296204,1781,komunikat,bezpłatna_prze-strzen_dla_organizacji_centrum_c_10_zaprasza.html

Korzyści dla biznesu:

- CSR⁸ i ESG⁹: Realizacja celów społecznej odpowiedzialności biznesu
- Marketing i PR: Pozytywny wizerunek „zielonej” i odpowiedzialnej firmy
- Zaangażowanie pracowników: Wolontariat pracowniczy w projektach NGO
- Cyrkulacyjność w praktyce: Uczenie się od NGO jak zamykać pętle
- Relacje z samorządem: Partnerstwa NGO-biznes-gmina budują dobre relacje
- Innowacje produktowe: Inspiracje do nowych modeli biznesowych (serwis, najem)

Aby organizacja mogła zbudować satysfakcjonujące partnerstwa z którymkolwiek podmiotem musi przestrzegać kilku kluczowych zasad, takich jak:

- Wypracować wspólny język i uniwersalne cele –stawić na prostą wizję, np: mniej odpadów, więcej wspólnego dobra.
- Być transparentnym – jasne zasady finansowania i raportowania.
- Rzetelnie zaprezentować, jak zostanie uzyskana wartość dodana dla wszystkich stron – NGO: misja, samorząd: efektywność, firma: ogólna opinia, zasięg.
- Regularna i niedyskryminująca komunikacja sukcesu – pokazywanie efektów (zdjęcia, liczby, historie ludzi, działania wszystkich uczestników, partnerów).
- Elastyczność we wspólnym realizowaniu i uzgodnieniach – GOZ to proces; partnerstwa muszą się rozwijać i dostosowywać.

Finansowanie i granty na działania cyrkularne

Gospodarka o obiegu zamkniętym (GOZ) wpisuje się w wiele kluczowych obszarów – takich jak Zielony Ład UE, cele klimatyczne (jako narzędzie redukcji emisji CO₂), dyrektywa odpadowa czy polityki lokalne, dlatego też istnieje wiele możliwości jej finansowania.

Działania GOZ prowadzone przez organizacje pozarządowe i inicjatywy społeczne mogą być finansowane z różnych źródeł, takich jak:

Fundusze krajowe

Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW), Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW), FEiKS (Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko), Programy Ministerstwa Klimatu i Środowiska

Fundusze europejskie

Program LIFE, Program Fundusze Norweskie i EOG, Program Horyzont Europa, Erasmus+, Interreg. W ramach tych programów zazwyczaj finansowane są większe projekty GOZowe z partnerami europejskimi. Przykładowymi projektami GOZ z funduszy europejskich, gdzie partnerem był polski NGO to: Program LIFE – projekt LIFE Pom GOZilla.PL¹⁰ - partner Polskie Stowarzyszenie Zero Waste

Finansowanie lokalne

Obejmuje konkursy ofert na realizację zadań publicznych, budżet partycypacyjny (obywatelski), a także małe granty gminne i sąsiedzkie, wsparcie przez program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO¹¹.

8 <https://www.gov.pl/web/dialog/spoleczna-odpowiedzialnosc-przedsiębiorstw--csr>

9 <https://www.parp.gov.pl/component/site/site/esg-zrownowazony-rozwoj>

10 <https://pomorskie.eu/life-pom-gozilla-pl/>

11 <https://malopolskalokalnie.pl/o-malopolska-lokalnie/>

Fundacje korporacyjne

Wiele fundacji korporacyjnych oferuje programy małych grantów dla NGO. Małe granty na działania ekologiczne ma Fundacja Orlen: program *Moje miejsce na Ziemi*¹² oraz Fundacja Santander Bank Polska z programem *„Tu mieszkam, tu zmieniam EKO”*¹³. Natomiast program *„Wspólnie dla Regionu”*¹⁴ Fundacji Veolia Polska wspiera również działania GOZ.

Mikro-finansowanie

W przypadku potrzeby sfinansowania niewielkich zakupów niezbędnych do projektu GOZ, warto rozważyć crowdfunding – wykorzystując istniejące platformy, takie jak **zrzutka.pl** czy **wspieram.to**. Alternatywą jest pozyskanie wsparcia poprzez program 1,5% podatku dla Organizacji Pożytku Publicznego.

Jak dotąd WFOŚiGW są najbardziej dostępnym źródłem finansowania dla małych i średnich NGO. Wysoki współczynnik sukcesu¹⁵ wniosków wynika głównie z ich lokalnego charakteru. Każde województwo określa nieco inne priorytety w swoich strategiach rozwoju i planach działania – warto, aby zgłaszane projekty wpisywały się w te dokumenty. Najbardziej odpowiednim programem dla NGO jest Program Priorytetowy „Edukacja ekologiczna”.

NFOŚiGW jest instytucją wdrażającą część zielonych inicjatyw ze środków Krajowego Planu Odbudowy (KPO). Organizuje konkursy, w których organizacje pozarządowe mogą pozyskać granty na projekty z zakresu edukacji ekologicznej, adaptacji do zmian klimatu czy ochrony bioróżnorodności. W 2025 roku dostępne były granty na lokalne kampanie informacyjne, warsztaty dla mieszkańców, akcje sadzenia zieleni oraz tworzenie materiałów edukacyjnych dotyczących zmian klimatu.

Samorządowe środki finansowe

Samorzady wspierają NGO między innymi poprzez ogłaszane konkursy ofert oraz tak zwane małe granty.

Przykłady rodzajów projektów GOZ, na które NGO może uzyskać dofinansowanie:

- Punkty napraw i wymiany wraz ze szkoleniami dla mieszkańców, miejskie giveboxy.
- Kampanie i programy edukacyjne o GOZ w szkołach i społecznościach. Przygotowanie materiałów edukacyjnych i platform.
- Pilotaże samorządowe: strefy ponownego użycia i naprawy w PSZOK¹⁶.
- Upcykling / re-design z komponentem społecznym.
- Mapy zasobów i strumieni odpadów + modele współpracy lokalnej.
- Sieciowanie i polityki lokalne: tworzenie planów GOZ w gminie/powiecie/regionie na bazie europejskich praktyk.
- Platformy wymiany.
- Badania i publikacje w ramach projektu badawczego w zakresie GOZ.

12 <https://mojemiejscenaziemi.pl>

13 <https://fundacja.santander.pl/tu-mieszkam-tu-zmieniam-eko-2025/>

14 <https://www.fundacja.veolia.pl/wspolnie-dla-regionu>

15 <https://www.wfos.krakow.pl/edukacja-ekologiczna-wyniki-naboru-wnioskow-w-ramach-programu/>

16 <https://ekofabrykawejherowo.pl/centrum-edukacji-ekologicznej/o-nas/opis-projektu/>

Bazy grantów online

Aby ułatwić poszukiwanie aktualnych naborów i możliwości sfinansowania konkretnych projektów GOZ, utworzone zostały bazy grantów online.

Największą bezpłatną bazą polskich ogłoszeń grantowych i konkursów dla NGO jest baza dotacji na platformie ngo.pl <https://fundusze.ngo.pl/aktualne>.

Ułatwienia takie jak filtrowanie po kategorii, regionie czy poziomie dofinansowania pomagają w szybkiej ocenie dostępnych naborów i programów. Dodatkowo platforma oferuje wiele poradników oraz informacji o szkoleniach.

- Portal dla organizacji pozarządowych Grantowo.pl – <https://grantowo.pl/>
- Wyszukiwarka dotacji prowadzona przez IOŚ-PIB – <https://ekodotacje.ios.edu.pl/>
- Fundusze Europejskie – <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/skorzystaj/kto-moze-skorzystac-z-fe/ngo/>
- Rządowa Mapa Dotacji – <https://mapadotacji.gov.pl/>

Aby zwiększyć szanse na pozyskanie finansowania, warto skorzystać z darmowych warsztatów pisania wniosków projektowych. Aktualny kalendarz szkoleń jest dostępny na stronie <https://wydarzenia.ngo.pl/>.

WOLONTARIAT I ANIMACJA SPOŁECZNA WOKÓŁ IDEI NAPRAWY I PONOWNEGO UŻYCIA

Wolontariat jako fundament ruchu naprawy i ponownego użycia

Projekty skupiające się na przedłużaniu życia produktów poprzez naprawę lub ponowne wykorzystanie (repair and reuse), różnią się fundamentalnie od wielu innych inicjatyw NGO - ich sercem są ludzie z umiejętnościami technicznymi, którzy dzielą się wiedzą za darmo. Bez wolontariuszy nie ma Repair Café, nie ma warsztatów naprawczych, nie ma przekazywania umiejętności.

Formy wolontariatu

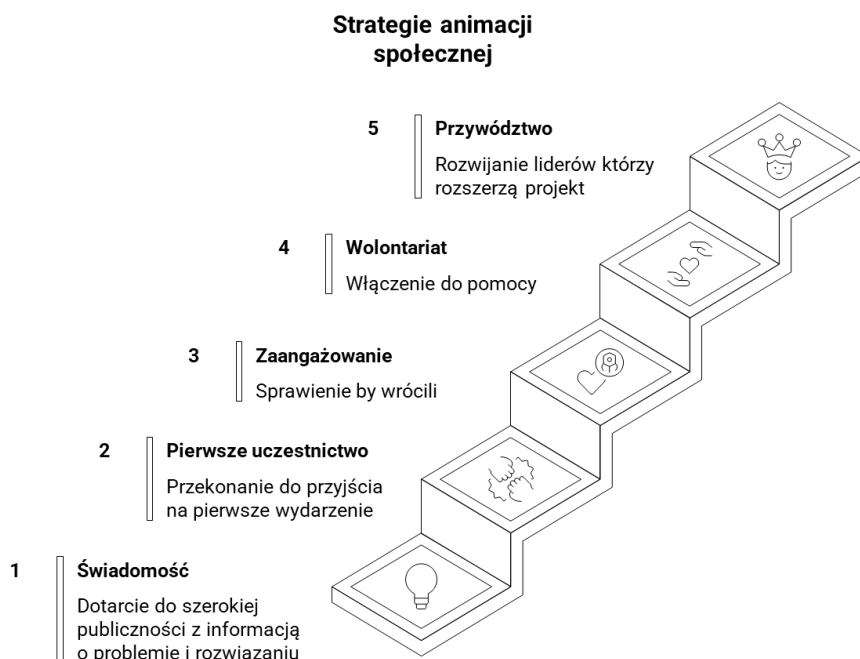
- Wolontariat techniczny, czyli wolontariusze eksperci, majsterkowicze do naprawy sprzętu, ubrań, mebli, rowerów, zabawek, elektroniki oraz doradzania innym, jak coś naprawić.
- Wolontariat edukacyjny i animacyjny to: prowadzenie warsztatów, zajęć w szkołach, tworzenie materiałów edukacyjnych, moderowanie grup online, promocja działań w mediach społecznościowych, organizowanie kampanii lokalnych.
- Wolontariat logistyczny i organizacyjny to: odbiór rzeczy do naprawy lub wymiany, porządkowanie przestrzeni reuse, wsparcie w wydarzeniach (rejestracja, poczęstunek, promocja), dokumentacja fotograficzna, ocena i raportowanie efektów.
- Wolontariat rzeczniczy, czyli: udział w konsultacjach społecznych, monitoring polityk lokalnych, promowanie zasad GOZ w mediach i instytucjach.

Jak NGO może organizować wolontariat wokół naprawy i ponownego użycia

- Należy stworzyć koncepcję i strukturę. Trzeba opracować prosty regulamin wolontariatu i formularz zgłoszeniowy online.
- Należy rekrutować przez wartości. Trzeba szukać wolontariuszy przez media społecznościowe, szkoły techniczne, szukać chętnych seniorów, majsterkowiczów, studentów inżynierii czy rzemieślników.
- Należy przygotować wolontariuszy. Trzeba zorganizować krótkie szkolenie o idei GOZ i naprawy oraz ponownego użycia, o zasadach bezpieczeństwa, o tym, jak rozmawiać z uczestnikami.
- Należy wzmacniać motywację i poczucie sensu. Wolontariat działa, gdy jest emocja, wspólnota i widoczny efekt. Trzeba doceniać, pokazywać rezultaty, organizować spotkania integracyjne etc.
- Należy upewnić się, że nie pominięto niczego ważnego (np. umowy, ubezpieczenia). Po więcej szczegółów warto zajrzeć na www.wolontariat-malopolska.pl, <https://poradnik.ngo.pl/wolontariat-w-ngo>

WOŁONTARIAT A ANIMACJA SPOŁECZNA

Nie każdy od razu zostanie wolontariuszem. Ludzie przechodzą przez stopniowy proces angażowania się - od biernego obserwatora do aktywnego społecznika. Rolą NGO jest to animować ten proces, tworzyć ścieżki wzrastającego zaangażowania.

Rys. 2. Strategie animacji społecznej
Źródło: Opracowanie własne

Metody animacji:

- Animacja przez storytelling: Ludzie zapamiętują historie, nie statystyki – należy zbierać i opowiadać historie uczestników.
- Animacja przez edukację: Nie tylko naprawianie, ale uczenie dlaczego to ważne – poprzez warsztaty edukacyjne.
- Animacja przez kulturę i sztukę: Naprawa i ponowne użycie może być kreatywne, artystyczne!

STUDIA PRZYPADKU I DOBRE PRAKTYKI

Fundacja Crush On Trash – upcykling i edukacja ekologiczna przez sztukę

Rys. 3. Crush on trash
Źródło: <https://crushontrash.com/>

Fundacja Crush On Trash to krakowska organizacja pozarządowa założona w 2021 roku, której misją jest łączenie sztuki z ochroną środowiska poprzez upcykling. Fundacja rozpowszechnia przez środki artystyczne informacje związane z interakcją człowieka i środowiska naturalnego oraz zachęca do pozytywnych postaw ekologicznych.

Upcykling jako główna metoda

Fundacja realizuje zasadę „Jeśli coś jest śmieciem, to damy temu drugie życie!” Tworzy m.in. pufy z opon samochodowych, kosze wyplecione z butelek PET, ozdoby z odpadów codziennego użytku. Wszystkie projekty artystyczne – od scenografii przez kostiumy po instalacje przestrzenne – powstają z materiałów pochodzących z odpadów.

Przykładowe realizacje: instalacja „Miejskie Nurty” prezentująca przepływ odpadów w mieście, instalacja „City Trends” inspirowana wykresem przedstawiającym milion ton zużytych opon w Polsce, Francji, Grecji i Turcji w 2018 roku, spektakle taneczne z kostiumami ze śmieci.

Edukacja przez sztukę i warsztaty

Fundacja prowadzi warsztaty upcyklingowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych, podczas których uczestnicy tworzą praktyczne przedmioty z odpadów. Realizuje również cykl filmów para przyrodniczych oraz wideoklipy eko edukacyjne łączące muzykę, taniec i przekaz ekologiczny.

Budowanie społeczności i współpraca

Fundacja była partnerem Carbon Footprint Summit w Krakowie, wydarzenia gromadzącego około 1800 uczestników, 2800 widzów online i prawie 100 ekspertów. Współpracuje z artystami z całej Polski oraz oferuje firmom warsztaty team-buildingowe i projekty artystyczne promujące wartości ekologiczne.

Crush On Trash dowodzi, że transformacja w kierunku GOZ może być piękna i inspirująca. Poprzez przekształcanie odpadów w profesjonalne dzieła sztuki fundacja zmienia percepcję śmieci – z problemu na zasób twórczy, ucząc przez działanie i budując społeczność wokół idei upcyklingu.

Fundacja Odzyskaj Środowisko – sieć punktów napraw i eko-edukacja

Rys. 4. Ule z recyklingu

Źródło: <https://odzyskajswrodowisko.pl/edukacja-ekologiczna-w-twoim-miescie/>

Fundacja realizuje projekty łączące recykling, ponowne użycie i edukację środowiskową poprzez współpracę z samorządami, szkołami i sektorami odpadowymi.

Przykłady działań:

Zbiórki elektroodpadów z zakładami recyklingu

Utworzono lokalne punkty odbioru elektrośmieci przy szkołach i jednostkach publicznych.

Korzyści: łatwiejsze oddawanie sprzętu, większy strumień odpadów kierowanych do recyklingu, mniejsza ilość porzuconej elektroniki.

Przykład: szkolne zbiórki pozwoliły w kilka miesięcy zebrać kilkaset kilogramów małego AGD.

„Od pralki do ula” – upcycling bębnow z pralek

Bębny ze zużytych pralek przekształcono w miejskie ule.

Korzyści: ponowne wykorzystanie metalu, realne wsparcie dla zapylaczy w miastach, promocja upcyclingu.

Przykład: jeden ul z bębna pralki zapewnia przestrzeń dla kolonii pszczół zapylającej roślinność w promieniu kilkuset metrów.

Warsztaty „Trash Art” z elementów elektrośmieci

Uczestnicy tworzą dekoracje i przedmioty użytkowe ze starych podzespołów.

Korzyści: zrozumienie wartości odpadów, rozwój kreatywności, redukcja ilości wyrzucanych materiałów.

Przykład: z odzyskanych kabli i płytek PCB powstały lampy i instalacje wystawiane podczas lokalnych wydarzeń.

Platforma „Szkolne Centrum Recyklingu”

Udostępniono multimedia, scenariusze lekcji i konkursy dla szkół.

Korzyści: łatwe wdrożenie edukacji ekologicznej, wzrost wiedzy uczniów o recyklingu i GOZ.

Przykład: szkoły korzystające z platformy wprowadziły całoroczne cykle lekcji o odpadach elektrycznych.

Efekty:

- Zwiększona ilość elektroodpadów trafiających do recyklingu zamiast do środowiska.
- Wzrost świadomości dzieci, młodzieży i mieszkańców dotyczącej właściwego postępowania z odpadami i ponownego wykorzystania surowców.

Źródło: <https://odzyskajśrodowisko.pl/>

Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie - odpowiedzialna konsumpcja

Rys. 5. Logotyp fundacji Kupuj Odpowiedzialnie
Źródło: <https://www.ekonsument.pl/>

Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie jest polską organizacją pozarządową (z Krakowa), której celem jest podnoszenie świadomości konsumenckiej i promowanie bardziej odpowiedzialnych wyborów zakupowych i środowiskowych.

Co z działań Fundacji może wykorzystać każda szkoła?

Gotowe materiały edukacyjne o odpowiedzialnej konsumpcji

Fundacja przygotowała zestawy materiałów, które szkoły mogą wdrażać bez dodatkowych zasobów – poradniki, prezentacje, scenariusze lekcji i karty pracy dotyczące odpowiedzialnych zakupów, wpływu produktów na środowisko, GOZ.

Przykłady materiałów:

„Materiały edukacyjne – Ubrania” – gotowe scenariusze zajęć dla szkół.

https://www.ekonsument.pl/p165_materiały_educacyjne.html

„Świat 3R” – pakiet edukacyjny z ćwiczeniami i lekcjami.

https://www.ekonsument.pl/p74_materiały_educacyjne.html

Kampania „Kupuj Odpowiedzialnie Buty” – praktyczne narzędzia do lekcji o produkcji i konsumpcji

Program zawiera filmy, artykuły, materiały multimedialne i ćwiczenia, które uczą uczniów analizować łańcuch dostaw i odpowiedzialność producentów.

Przykłady materiałów: zestaw edukacyjny „Kupuj Odpowiedzialnie Buty”:

https://www.ekonsument.pl/p210_materiały_educacyjne.html

Materiały dotyczące żywności i odpowiedzialnych wyborów żywieniowych

Fundacja dostarcza narzędzia do edukacji o wpływie produkcji żywności na klimat, marnowaniu jedzenia oraz zrównoważonym odżywianiu.

Przykłady materiałów: „Przed wszystkim żywność. Aktywizm w dobie kryzysu klimatycznego”:

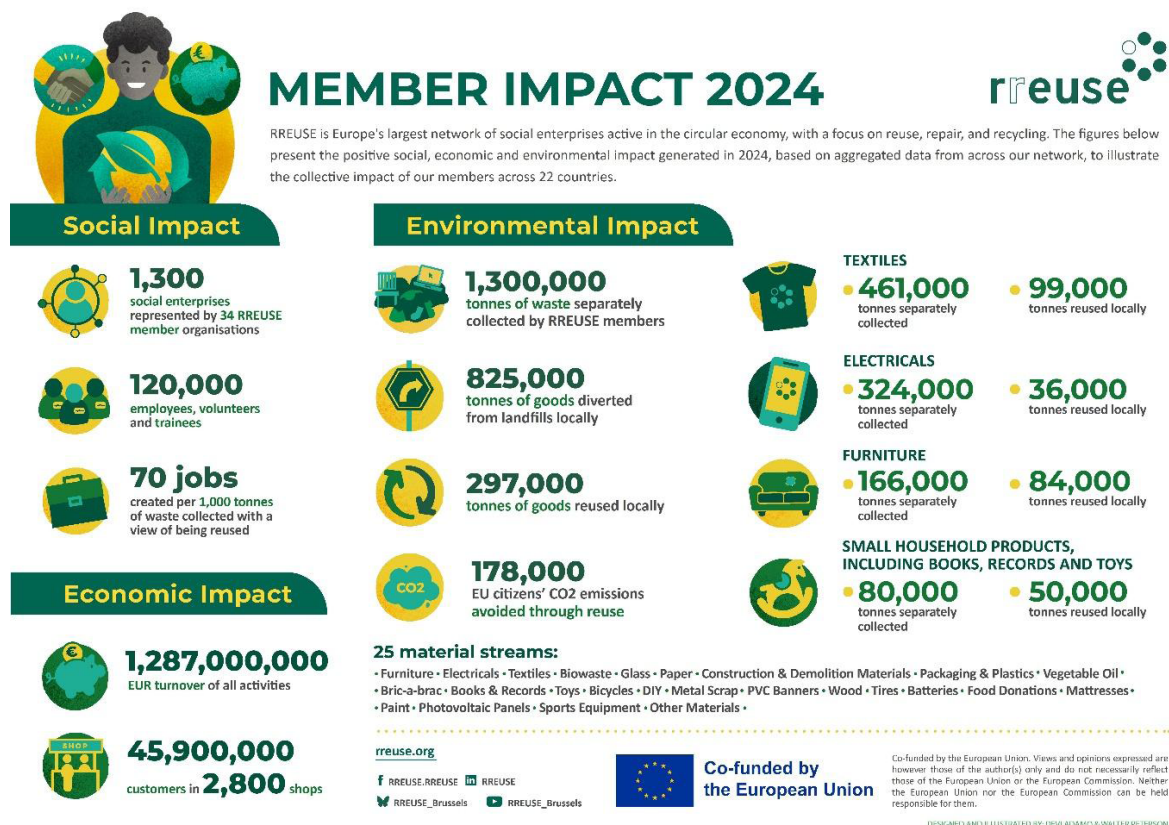
https://www.ekonsument.pl/p223_materiały_educacyjne.html

Efekty, które mogą przełożyć się na każdą szkołę:

- Wzrost świadomości uczniów dotyczącej trwałości produktów, naprawy, ponownego użycia i recyklingu.
- Zmiana nawyków konsumenckich – uczniowie zaczynają zwracać uwagę na to, co kupują, jak używają produktów i jak je wyrzucają.
- Wsparcie nauczycieli dzięki gotowym, profesjonalnym materiałom edukacyjnym.
- Wzmocnienie kultury odpowiedzialnej konsumpcji w społeczności szkolnej.

Źródło: <https://www.ekonsument.pl/>

RREUSE – sieć europejskich przedsiębiorstw społecznych działających w gospodarce o obiegu zamkniętym

Rys. 6. Infografika wpływu członków RREUSE, tj. przedsiębiorstw społecznych na społeczeństwo w 2024 r.

Źródło: www.rreuse.org/

RREUSE to największa w Europie sieć organizacji społecznych działających w obszarze ponownego użycia (reuse), naprawy (repair) i recyklingu.

Co RREUSE zrobiła – kluczowe działania:

- RREUSE aktywnie uczestniczyło w tworzeniu polityk unijnych dotyczących gospodarki o obiegu zamkniętym.
- projekt „Social Enterprises’ Role in Furniture and Mattresses’ Circularity” – RREUSE zebrała dane z wielu krajów Europy, by zmapować działalność z obszaru reuse w sektorze mebli i materacy.
- Organizowanie wyjazdów studyjnych, warsztatów, wymiany między członkami – np. RREUSE prowadzi regularnie wyjazdy studyjne poświęcone ponownemu wykorzystaniu i naprawie dla samorządów i firm, pokazując miejsca i instalacje z obszaru reuse działające w Europie.
- Publikacje najlepszych praktyk w obszarze naprawy i ponownego użycia.

Efekty:

- Organizacje społeczne działające w obszarze naprawy i ponownego użycia zyskały lepszą widoczność w unijnej legislacji jako kluczowi aktorzy zapobiegania odpadom.
- Znaczące oszczędności surowców i energii: np. zgodnie z Member impact¹⁷ 2024 roku organizacje członkowskie sieci przyczyniły się do ponownego wykorzystania/użycia 297 000 ton towarów do roku 2024.
- Członkowskie sieci zatrudniają osoby zagrożone wykluczeniem – łączą cele środowiskowe i społeczne.
- Wzrost widoczności naprawy i ponownego użycia jako sektora pracy i edukacji: rozwój kompetencji m.in. w naprawie sprzętu, upcyklingu, przygotowaniu do ponownego użycia, bądź recyklingu mebli.

Źródło: <https://www.rreuse.org/about-us/who-we-are>

European Week for Waste Reduction (Europejski Tydzień Redukcji Odpadów)

Europejski Tydzień Redukcji Odpadów (EWWR) to kampania świadomościowa o zasięgu europejskim, działająca od 2009 r. Głównym organizatorem i koordynatorem jest m.in. sieć ACR+ (międzynarodowa sieć miast i regionów ze wspólnym celem: promowanie zrównoważonej konsumpcji zasobów oraz gospodarowania odpadami), a współtworzą ją inne podmioty krajowe i regionalne.

Co zostało zrobione:

- W ramach EWWR tysiące działań w całej Europie: w szkołach, NGO, firmach, samorządach – edukacja, warsztaty, akcje sprzątnięcia, wymiany rzeczy, wydarzenia promujące zasady „3 R”. Polskie Stowarzyszenie Zero Waste startowało w EWWR z kampanią edukacyjną „Hello Wielo” w latach 2018 - 2023. Edycja 2018 została uznana za jedną z trzech najlepszych kampanii w kategorii NGO (pokonała 14 000 inicjatyw z Europy).
- Publikacja przewodników dobrych praktyk, szkolenia dla przedsiębiorstw.
- Coroczny temat przewodni np.: 2014 rok - marnowanie żywności, 2020 rok - niewidzialne odpady, 2025 rok – zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny.
- Co roku organizowana jest ceremonia wręczenia nagród EWWR Awards. Za działania w 2024 r. przyznano nagrody w 5 kategoriach w tym dla organizacji społecznej, w której zwyciężcą został NGO ze Słowenii Ecologists without Borders.
- Stworzenie bazy „Actions Database” – organizacje mogą rejestrować swoje działania, co umożliwia śledzenie liczby inicjatyw.

¹⁷ https://cdn.nimbu.io/s/zx3wipv/channelentries/xl1peqy/files/1759915306774/member-impact-2024-with-illustration-1_.pdf?2hvh4un

Efekty:

- Obecny zasięg to 33 kraje z Europy – państwa UE oraz spoza UE np. Turcja, Wielka Brytania.
- Od początku kampanii zostało zrealizowanych ponad 136 000 działań i każdego roku wzrasta liczba uczestników.
- Wzmocnienie świadomości społecznej nt. GOZ, zwiększenie zaangażowania NGO, szkół i samorządów jako twórców działań.
- Wypracowany został model współpracy międzynarodowej w zakresie prewencji odpadów i platforma wymiany wiedzy.

Źródło: <https://ewwr.eu/>

Rys. 5. Plakat EWWR 2025 - dotyczący elektroodpadów

Źródło: https://ewwr.eu/thematic_focus/2025-weee/

PODSUMOWANIE

Przewodnik pokazuje, że gospodarka cyrkularna nie jest abstrakcyjną koncepcją zarezerwowaną dla dużych firm. To praktyczne narzędzie, możliwe do wdrożenia w każdej organizacji i w każdej lokalnej społeczności. Kluczem jest znajomość lokalnych realiów, rozumienie potrzeb mieszkańców i umiejętność przekładania idei na konkretne działania.

3 RZECZY WARTO ZAPAMIĘTANIA

1. Zmiana zaczyna się od wiarygodności

Wdrażanie zasad GOZ powinno rozpocząć się wewnątrz organizacji: stosowaniem wielorazowych naczyń, naprawą zamiast wymiany sprzętu, prostymi rozwiązaniami ograniczającymi odpady. Autentyczność działa lepiej niż kampania informacyjna.

2. Ludzie przychodzą naprawiać rzeczy, zostają dla społeczności

Kafejki naprawcze i punkty wymiany są pretekstem do spotkań. Ludzie przychodzą tylko naprawiać rzeczy, a zostają na dłużej ze względu na społeczność.

3. Największa zmiana powstaje we współpracy

Sektor publiczny, biznes, szkoły i organizacje społeczne dysponują różnymi zasobami, które uzupełniają się wzajemnie. Łączenie ich potencjałów pozwala tworzyć projekty trwalsze, lepiej finansowane i bardziej skuteczne.

POLECANE

Ellen MacArthur Foundation - wiodąca globalna organizacja promująca gospodarkę o obiegu zamkniętym, oferująca bezpłatne zasoby edukacyjne:

<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/>

European Circular Economy Stakeholder Platform - platforma Komisji Europejskiej i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego promująca gospodarkę o obiegu zamkniętym: _

<https://circulareconomy.europa.eu/platform/en>

Zero Waste Europe - największa organizacja promująca styl życia zero waste. Łączy i wspiera organizacje pozarządowe z całej Europy, które dzielą wspólne wartości i cele oraz współpracują na rzecz przyszłości bez odpadów:

<https://zerowasteurope.eu/>

Polskie Stowarzyszenie Zero Waste działa na rzecz zmiany świadomości społecznej dotyczącej zasobów, odpadów, konsumpcji. Realizuje wiele projektów i inicjatyw w zakresie GOZ:

<https://zero-waste.pl/o-nas/>

MAŁOPOLSKA

w duchu GOZ

goz.malopolska.pl

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego